

a nepríde k utvoreniu ďalších strán. Utvorenie ďalšej alebo ďalších strán by naše politické pomery len skomplikovalo. Stupeň demokracie sa nemeria počtom politických strán, ale mierou, akou ľud vykonáva štátnu moc. A k tomuto cieľu býva väčší počet politických strán práve na prekážku. Býva len merítkom, ako sa politická činnosť zbyrokratizovala. Už tretia strana by bola v pokušení využiť sprostredkovacej úlohy a inkasovať za ňu províziu.

Systém dvoch strán bude prirodzeným ideologickým výrazom sociálneho rozdelenia spoločnosti.

„Nové slovo“, 1944, čís. 1, 24. 9. 1944. Podľa reedície „Nového slova“, Bratislava 1947, s. 9.

349

1944, september 24. [Londýn.] — Zpráva čs. vlády Slovenskej národnej rade s informáciami o úlohách vládneho delegáta, s návrhmi na riešenie vzťahu domácich a zahraničných orgánov a na riešenie slovenskej otázky, zaslaná rádiotelegraficky do Banskej Bystrice.¹

Stanovisko čs. vlády k návrhom a podnetom zo Slovenska: Jednotlivé skupiny domáceho odboja posielali prezidentovi republiky a čs. vláde v posledných mesiacoch svoje návrhy a podnety, akým spôsobom má byť usporiadaná správa oslobodeného územia v prechodnej dobe. Prezident republiky zdelil svoje stanovisko k týmto návrhom niekoľkými vzkazmi domov, menovite zpravou z 16. júla 1944. K týmto prezidentovým vzkazom zdeľuje čs. vláda k informácii Slovenskej národnej rady svoje stanovisko k niektorým problémom a dáva ho na vedomie i do českých zemí.

1. Aby bolo jasné, prečo bol vyslaný min. Němec ako vládny delegát a gen. Viest ako jeho zástupca, čs. vláda zdeľuje: Vládny delegát bol vyslaný v dôsledku československo-sovietskej zmluvy, aby prevzal správu oslobodeného územia, jakmile mu bude odovzdané sovietskym voj. velením v zmysle sovietsko-československej zmluvy. O dočasnej správe oslobodeného územia bol vydaný ústavný dekrét prezidenta republiky, ktorým sa zriaďuje úrad pre samosprávu oslobodeného územia v čele s vládny delegátom.

Vládny delegát prevádza na oslobodenom území uznesenia vlády a pri správe tohoto územia zastupuje každého jednotlivého rezortného ministra. S vládny delegátom je tiež predbežne 5 členov čs. štátnej rady ako jeho poradcovia. Vládny delegát môže si vybrať podľa potreby ďalších poradcov z radov činiteľov domáceho odboja a má použiť rady a podpory národných výborov, ktoré sa majú predbežne v obciach, okresoch a zemiach konšpiratívne [utvoriť].

Podľa zmieneneho dekrétu riadi sa vládny delegát pri správe oslobodeného územia právnymi predpismi ČSR, vydanými do 29. septembra 1938, ďalej dekrétmi prezidenta republiky a právnymi predpismi čs. vlády v zahraničí. V nezbytných a neodkladných prípadoch je oprávnený vydať nariadenia k prevedeniu zákonov alebo v ich medziach. Základným dekrétom, ktorým sa vládny delegát bude riadiť,

¹ Vláda odpovedala predovšetkým na druhú časť stanoviska ilegálnej SNR z 18. a 26. 8. 1944 (viď dokument čís. 139), pričom, pravda, brala ohľad na nové okolnosti vytvorené Slovenským národným povstaním.

je ústavný dekrét o obnovení právneho poriadku, ktorého stručný obsah je tento: Čs. právnym poriadkom sú ústavné a iné právne predpisy Čs. štátu, vydané do 29. sept. 1938 včítne.

Predpisy, vydané v oblasti čs. právneho poriadku v dobe neslobody, sú z používania bezpodmienečne vylúčené, jestli sa protivia svojim obsahom zneniu alebo demokratickým zásadám čs. ústavy. Len na zcela prechodnú dobu možno z vôle čs. zákonodarnej moci používať predpisy, ktoré sa ústave protivia.

Dekréty vydané v zahraničí musia byť riadne zvoleným národným zhromaždením dodatočne schválené, poťažne pozbývajú platnosti 6 mesiacov od ustanovenia nár. zhromaždenia, ak nebudú už prv zrušené alebo zmenené

Práve sa prejednáva rámcový dekrét o nár. výboroch, ktorý stanoví, že v prechodnom údobí sú na oslobodenom území orgánmi verejnej správy národné výbory miestne, okresné a zemské, ustanovené voľbami. Z národných výborov vzíde voľbou provizórne Národné zhromaždenie ako orgán zákonodarný. Spôsob volieb a právomoc nár. výborov stanoví vládne nariadenie.

Ďalej je v prejednávaní dekrét retribučný o potrestaní válečných vinníkov, domácich i zahraničných zradcov. Pripravuje sa tiež dekrét o prechodných hospodárskych opatreniach. Konečne medzi inými dekrét o štátnom občianstve, ktorým Nemci a Maďari, až na tých, ktorí bojovali a pracovali za ČSR, strácajú štátne občianstvo. Jakmile budú tieto dekréty prezidentom republiky vydané, budú zaslané vládnemu delegátovi, aby sa podľa nich riadil. Dekréty prezidenta Republiky majú moc zákona, ústavné dekréty moc zákona ústavného. Tieto dekréty a samozrejme, čs. zákony predmníchovské sú platné pre celé územie ČSR a budú rovnako prevádzané vo všetkých zemiach.

Nie je možné, aby na oslobodenom území čo i len deň fungovali cudzie alebo nezákonné úrady. Tedy nie ani bratislavské ani tzv. protektorátne ústredné úrady. Verejnú správu povedú národné výbory, ktoré podliehajú vláde.

Vládu prevádza čs. vláda a jej budú nápomocné národné výbory.

V najkratšej možnej dobe nastúpia na miesta národných výborov revolučných národné výbory volené a voľbou vzíde z nich provizórne Národné zhromaždenie celoštátne.

2. Čs. vláda zdôrazňuje, že pri menovaní vládneho delegáta sa nevedelo, či územie, ktoré bude najprv oslobodené, bude na Podkarpatskej Rusi, na Slovensku alebo v zemiach českých. Muselo sa počítať so všetkými možnosťami. Ani dnes nie je žiadna eventualita vylúčená. V dôsledku boja na Slovensku je ovšem najväčšia pravdepodobnosť, že najprv bude Sovietskou armádou oslobodené územie Slovenska.

Vládny delegát môže sa ovšem ujať správy oslobodeného územia len za predpokladov, daných československo-sovietskou zmluvou. Nakoľko by min. Němec prišiel na územie čs. armádou a partizánmi oslobodené a držané, neprišiel by tam vo funkcii vládneho delegáta, ale ako člen čs. vlády.

Dali sme súhlas k tomu, aby min. Němec spolu s politickými poradcami na Slovensko prišiel, aby SNR jednak informoval, jednak aby bol spojkou medzi činiteľmi domácimi a čs. vládou. Dali sme tiež súhlas, aby gen. Viest prišiel na Slovensko ako veliteľ prvej čs. armády.

3. Boj na Slovensku a nutnosť vytvoriť orgán na území ovládanom SNR (Zemským národným výborom) na Slovensku postavili domáci odboj, ovšem pred nepredvídané úkoly na Slovensku a tie[ž] iste zmenili názory a postup, aký bude nutný v prechodnej dobe a ako nám to jednotlivé skupiny v posledných mesiacoch zdelovali.

Chápeme a súhlasíme menovite, aby SNR ako Zemský národný výbor pre Slovensko zariaďovala všetko, čo je potrebné, v duchu čs. platnej ústavy a v duchu vládneho vyhlásenia o národných výboroch. Prosíme však, aby ste tam, kde formálne treba súhlasu prezidenta alebo vlády alebo ich rozhodnutia, sa podľa možnosti predom s vládou a prezidentom dohodli.

Keďže riadne zvolené Národné zhromaždenie nemáme, vydáva prezident k návrhu vlády a po slyšení Štátnej rady dekréty s mocou zákona. Tieto dekréty budú však vyžadovať dodatočného schválenia (ratifikácie) riadne zvoleným Národným zhromaždením a tiež legislatívna činnosť provizórneho Národného zhromaždenia, ktoré vzide voľbou zo sústavy národných výborov, bude musieť byť ratifikované Národným zhromaždením, riadne voleným podľa ústavy. I keď teda chápeme [a] súhlasíme, aby Národná rada upravovala nezbytné veci a činila potrebné opatrenia zásadného rázu, i v konkrétnych otázkach musíte pamätať, že bude treba mnohé dodatočne legalizovať. Tam však, kde už teraz možno dodržiavať legálnu cestu, treba sa o to snažiť, aby nám nevznikli vnútropolitické a medzinárodné ťažkosti.

4. Ačkoľvek niektoré z náznakov a podnetov, zdeleníh nám skupinami z domova, vývoj už prekonali, zaujímate k nim stanovisko, aby nebolo žiadnych pochybností. Z niektorých strán z domova sme vyrozumeli, že sa i v niektorých podzemných organizáciách myslelo na prechodnú dobu ako na nejaký druh diktatúry prezidenta Beneša, niekedy hovorilo sa o ľavej, pokrokovej diktatúre, inokedy o diktatúre vojenskej atď. Prezident sám i vláda čo najrozhodnejšie odmietajú takéto snahy, ktoré sa protivia princípom demokratickým, menovite tiež našej platnej ústave. Aby však bolo jasné, nesmie byť ovšem ani na chvíľu na našom oslobodenom území bezvládie a prezident Republiky vykoná svoju prezidentskú funkciu až do novej voľby prezidenta, takže ním menovaná vláda neprestáva byť legálnou vládou ČSR a bude vykonávať vládnu moc od prvého okamihu oslobodenia. Ako Vám už prezident zdelil, vláda prv, než by sa mala vrátiť domov, podá demisiu a pôjde domov v statu demissionis. Doma sa vytvorí vláda nová z osobností domácich i zahraničných v dorozumení so zemskými národnými výbormi a národnou frontou, z ktorej budú vylúčené strany a skupiny fašistické alebo ktoré zradili. Taktiež zdôrazňujeme, že národné výbory zaisťujú a uskutečňujú od počiatku demokrat. účasť občianstva na moci vládnej a výkonnej a preto prezident republiky i vláda odmietla a odmieta menovať predsedov alebo členov nár. výborov všetkých stupňov. Národné výbory musia byť zostavené už konšpiratívne z najlepších, najobetavejších, najspolahlivejších čs. vlastencov všetkých smerov a musia spolupracovať a sústrediť všetku svoju činnosť podľa zásady národnej jednoty. Domáci pracovníci musia sa sami dohodovať na zostave i organizácii týchto orgánov národnej vôle. Prezident a vláda nemôžu zasahovať ani do toho, v akom pomere majú byť v nár. výboroch zastúpené jednotlivé smery alebo politické prúdy. To všetko má byť vecou slušnej dohody. Vláda bola by nútená zakročiť len tam, kde by skutočne nebola možná dohoda, kde by sa vytvorili event. nár. výbory dva, alebo viacej, a v tomto prípade by sa snažila, buďto zjednať dohodu, alebo by uznala ten nár. výbor, ktorý by zodpovedal najlepšie zmýšľaniu obyvateľstva.

Boli by sme ovšem povďační za zdelenie, akým spôsobom bola zostavená Slovenská národná rada, aké sú v nej jednotlivé skupiny alebo smery zastúpené a jestli sú v nej združení všetci, ktorí v domácom odboji od počiatku pracovali.

5. Niektoré vzkazy skupín zo Slovenska nás v poslednej dobe znova žiadali, aby vláda formulovala svoje stanovisko v otázke Slovenska, menovite — ako to uvádzali — pokiaľ ide o Slovensko ako etnickú jednotku. Čs. vláda zaujala opätovne stanovisko, že pomer Slovákov a Čechov bude riešený až doma po oslobodení na zásade rovnosti a bratskom dorozumení. V zahraničí Čs. vláda rieši len problémy, ktoré v záujme nášho boja nezbytné riešiť musí. Musela tiež problémy, ktoré sa tiež týkajú prechodnej doby, až dokiaľ sa čs. ľud sám neujme riadenia svojich vecí [riešiť] demokratickým spôsobom.

Revízia ústavy má byť vyhradená riadne volenému Národnému zhromaždeniu a taktiež základné problémy štátnej správy a základné problémy hospodárske a sociálne.

Je ovšem povinnosťou vlády i domácich činiteľov pripravovať riešenie všetkých základných otázok nášho budúceho slobodného života. Nie sme oprávnení o týchto

576 otázkach [...] predchádzajú riešeniu, na ktoré majú právo jedine slobodní Česi, Slováci a Podkarpatskí Rusi demokratickým spôsobom.²

6. Komunisti sú zastúpení v Štátnej rade, tvoria súčiastku Národnej fronty a vládnej väčšiny. Spolupráca s nimi je lojálna. Dohodujeme sa o všetkom a v podstatných veciach sme sa dosiaľ vždy s nimi dohodli. Komunisti nevstúpili však dosiaľ do vlády a chcú vstúpiť len do vlády, ktorá bude utvorená doma.

7. Keďže nemáme možnosť poslať Vám texty medzinárodných zmlúv a dohôd, ako i dekrétov prezidenta, resp. vydaných alebo pripravovaných v zahraničí, požiadali sme min. Némca, aby Vám ich priniesol, nakoľko k Vám príde.

8. Inak všetky podnety, návrhy a štúdiá, ktoré vláda dostáva z domova, bedlive študuje a prijíma to, čo možno zrovnať so záujmami celku. Nemôžu však prirodzene iné zásady byť uplatňované, napr. o retribúcii, o správnych a hospodárskych opatreniach atď. na Slovensku a iné v českých zemiach. Budeme Vám povďační, keď nám k týmto našim informáciám pošlete svoje poznatky. Radi vysvetlíme to, čo je Vám event. nejasné, alebo na čo sme pri tejto informácii zabudli.

ASNR Bratislava. SNR, 1944, 9. zasadnutie SNR. Odpis záznamu dešifrovaných došlých depeší. Strojopisný prieпис. — „Cesta ke Květnu“, dok. 68, Praha 1965.

350

1944, september 24. Londýn. — Depeša hlavného veliteľa gen. S. Ingra náčelníkovi čs. vojenskej misie v SSSR gen. H. Pikovi s rozkazom o pôsobnosti, podriadení a úlohách veliteľa 1. čs. armády gen. R. Viesta.

Předejte gen. Viestovi:

Výnos ministra národní obrany a rozkaz hlavního velitele čj. 1803 dův.-1. odděl. ŠVBM 1944.

Působnost, podřízení a úkoly velitele 1. armády. Podle rozkazu prezidenta republiky o zřízení velitelství 1. armády ze dne 19. září 1944 stanovím působnost, podřízení a úkoly velitele 1. armády takto:

I. Působnost a podřízení velitele 1. armády.

1. Velitel 1. armády má práva a povinnosti podle platných služebních předpisů a zákonných ustanovení.

2. Podléhá přímo a bezprostředně rozkazům hlavního velitele.

3. Na území Slovenska zbaveném nepřitele podléhají zatím veliteli 1. armády všechny útvary, velitelství, úřady i ústavy po všech stránkách.

II. Úkoly velitele 1. armády.

1. Bude veleti všem čs. polním jednotkám, organizovaným na území Slovenska a řídit jejich operace podle směrnic hlavního velitele.

² V odpise, odkiaľ zprávu citujeme, je táto veta neúplná — miesto, ktoré sme vyznačili hranatou zátvorkou s tromi bodkami, je vybodkované a označené otáznikom. V Lettrichovej brožúre, ktorý zprávu vlády cituje v plnom znení (s opravou čechizmov), znie táto veta takto: „Nie sme oprávnení o týchto otázkach rozhodovať, lebo o nich majú právo rozhodnúť jedine slobodní Česi, Slováci a Podkarpatskí Rusi demokratickým spôsobom.“ („O Slovenskej národnej rade“, s. 35.) V zázname zprávy, ktorý je uložený vo zväzku fotokópií odpisov depeší Slovensko-Londýn, znie táto veta takto: „Nie sme oprávnení v týchto otázkach predchádzať riešeniu, na ktoré majú právo jedine slobodní Česi, Slováci a P. K. Rusi demokratickým spôsobom.“ (SÚA Praha, b S 40-3. Zprávy odoslané Otovi.) Tento záznam je datovaný 23. 9. 1944 na rozdiel od všetkých ostatných údajov, ktoré označujú zprávu vlády ako rádiogram čí. 331—335 z 24. 9. 1944 (porov. napr. uznesenie tajného pléna SNR z 29. 9. 1944 — dok. čís. 372).